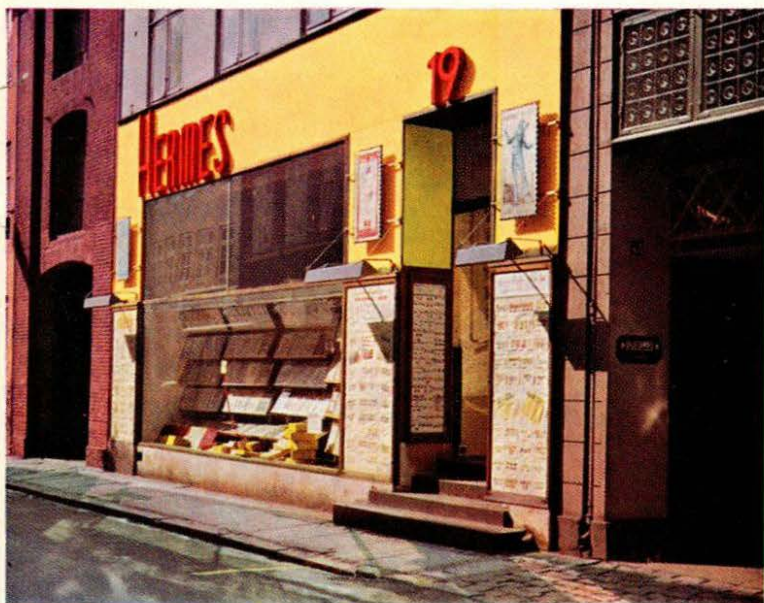

FODPOST OG
TJENESTEMÆRK

1965-66

JP

Hermes - Nyt

Medlem af

Danmarks Frimærkehandlerforening

Jørgen Reeb

Estland *et interessant samleområde*

af fuldmægtig J. Hermann

Som en form for selvforsvar mod den hæmningsløse spekulation i samlerens pengepung, der fra talrige nye og gamle frimærkelande drives i form af Antimalariamærker, Flygtningemærker, Olympiademærker, FN-mærker, Kennedymærker m. m., søgte jeg blandt de forhenværende lande og fandt da, som et naturligt interesseområde for en dansk samler, Estland. Jeg skal nedenfor søge at skildre, hvordan Estland og Danmark har berøringsflader.

Estlands befolkning tilhører den finsk-ugriske sproggruppe (Estland, Finland og Ungarn) og formenes at stamme fra Midttrusland, hvorfra de ifølge gravfund synes at være indvandret allerede i stenalderen.

Esterne, der dengang troede på naturånder og forfædre, var samlet i klaner, der først i krig indgik forbund.

I det 12. århundrede var esterne meget aktive såvel i retning mod øst som vest, bl. a. ødelagdes den gamle svenske hovedstad Sigtuna i 1187. Omtrent på dette tidspunkt begyndte landets trængsler, med indrykning fra syd af tyske ordensriddere og med enkelte angreb fra øst, hvoraf et helt frem til Tartu (Jurgev).

Fra dansk side blev der af Valdemar Sejr ydet hjælp til ordensridderne, således at landet også klemtes fra nord. Dannebrog fik vi således i Estland i slaget ved Lydanisse i 1219. Lydanisse er identisk med Tegelkoppel ved Reval (nu Tallinn).

Valdemar Sejr fik Nordestland for sin hjælp og befæstede Borgbanken midt i Reval, og som et af minderne om denne besættelse har vi byens nuværende navn Tallinn (Tanska – linna = danskerborgen). Selv om der forsøgte flere estniske oprør, endte det med en fuldstændig sejr for erobrerne.

Indtil 1346 herskede Danmark i Nordestland. Dette år solgte Valdemar Atterdag det til de tyske ordensriddere. Kongens bror, prins Otto, indtrådte i ridderordenen og døde som lensmand på slottet Karski i Livland. Indtil 1558 var landet behersket af ridderordenen; der var derefter et kortvarigt, blodigt besøg af Ivan den Grusomme; herefter, fra 1561, var Estland under svensk herredømme. Dog var Øsel dansk fra 1559 til freden i Brønsebro. Efter svenskerne kom russerne, og under deres herredømme begynder landet at få interesse for os filatelister.

Estlands senere historie må kunne interessere enhver filatelist og kan gennem frimærker skildres efter nedenstående mønster.

1) Forløbere 1.

Herunder falder alle mærker fra kejser tidens Rusland, stemplet i det, der senere blev Estland.

F. eks. ВЕЗЕНБЕРГЪ. ЗСТЛ = Wesenberg = Rakvere.

РЕВЕЛЬ = Reval = Tallinn.

ВЕЙСЕНШТЕЙНЪ = Weissenstein = Paide.

Fælles for de fleste af disse byer er, at det er tyske navne med russisk bogstavering. Det estniske navn har intet med disse navne at gøre.

2) Forløbere 2.

Herunder falder OB-OBST-mærker fra første verdenskrig. Germaniamærker overstemplet til brug for overkommandoen for østfronten. Disse mærker findes brugt i følgende estniske byer: Baltischport - Dorpat - Fellin - Hapsal - Reval - Walk - Weissenstein.

Frimærke fra OB-OST
stemplet i Walk

3) Estland fra 13. november 1918 til 6. december 1940.

De første mærkeudgaver er fra et filatelistisk synspunkt morsomst. Her kan på grund af den primitive trykteknik findes mange slags fejl og mangler, ligesom man på disse mærker skal søge de efteranvendte russiske stempler såvel som diverse nødstempler.

Fra 13. november 1918 til de første mærker kom 22. november anvendtes:

- a) nødudgaver fra forskellige byer,
- b) kontant betaling, der er noteret med ordet Maksetud=Betalt eller forkortelse heraf – samt det betalte beløb.

Estlands første
udgave 1918

Allerede 28. juli 1919 kommer den første udgave med relation til Danmark, nemlig det første mærke med vikingskib. Der fortsættes med primitive udgaver indtil 1922, alle med mange pladefejl og pladesår (her er nok at samle på).

1919 – Vikingskib

I 1922 kom den første brugsserie, som gik til 1928, dog gyldig til 31. januar 1941 til en omregningskurs 1 mark = 1 senti. Allerede fordi der kom møntreform den 1. januar 1928, må disse mærker samles to gange, nemlig som markmærker (tydelige stempler indtil og med 1927) og som senti-mærker (tydelige stempler efter 1. januar 1928). Mærkerne findes trykt på forskellige papirer (ikke alle på alle papirer), nemlig:

- 1) ligat-papir (hårdt, hvidt papir).
- 2) vandret riflet papir.
- 3) lodret riflet papir.
- 4) tyndt papir.
- 5) blødt papir (som vævet stof under lup).

De sidste 3-kantede luftpostmærker, takket, findes også såvel på

- 1) ligat-papir som på
- 2) blødt papir (som vævet stof under lup).

1. luftpostudg. 1920

19. november 1927 kom en velgørenhedsserie, trykt på finsk papir. Findes med vm. lodrette eller vandrette striber, med dele af Finlands våben eller uden vm. De små værdier med pladenr. fra 1-100. De store værdier (20 og 40 MK) med pladenr. 1-50. 12 Mark-mærket viser billede af hovedtårnet på den danske borg i Tallinn. (PIKK HERMANN = Lange Hermann).

1927. Lange Hermann
i Tallin

1. januar 1928 gik man som nævnt over til ny værdi: 100 senti = 1 kroon (om dette krone også har relation til Danmark skal lades usagt). Dette affødte en ny brugsserie, der bar Estlands våben: de tre danske våben-leoparder (uden åkandeblade). Denne udgave findes på 2 papirer:

- 1) blødt papir.
- 2) hårdt, tykkere papir.

1 sent findes tillige på tykt kridtpapir. Dette mærke har følgende tragikomiske historie: Efter den kommunistiske magtovertagelse i 1940 blev

alle estriske mærker inddraget, og såvel mærker med våbenleoparder som med præsident Pats blev den 5. februar og 21. februar 1941 brændt. Det drejer sig om for ca. 2,5 millioner E.kroner. Da man havde inddraget alle disse mærker, manglede man pludselig 1 sent-mærker og måtte så trykke 200.000 stk. af denne værdi.

Våbenudgave 1928

40 Mark fra 1927 og sangerfestmærkerne fra 29. maj 1933 har noget fælles, nemlig Vanemuine-Theateret hhv. billede af Vanemuine. På finsk kendes samme person som »gode gamle Vainamöinen«, en fælles finsk-estrisk sangergud, en gæv gammel fyr med en stor potens. Da en ung mand engang efterstræbte en af hans piger, kunne Vainamöinen med sin Kantele spille ham lodret ned i en mose.

4) Efter 31. januar 1941 ophørte estriske mærker at være gyldige til fordel for sovjetiske. Her skal altså samles sovjetmærker med efteranvendte estriske stempler.

5) Fra 1. december 1941 erobres Estland af tyske tropper, gradvis indtil 1. marts 1942. Der kan herefter samles følgende mærker visende denne periode:

- 1) rigstyske mærker med estniske stempler.
- 2) Ostland-mærker med estniske stempler.
- 3) Ostland-mærker med Deutsche Dienstpost Ostland (f.eks. Reval og Fellin).

Samtidige forskellige lokaludgaver, mest kendt fra Dorpat.

6) Fra 1944 er Estland definitivt Sovjetletland uden egne mærker. Her samles Sovjetrusland med estniske stempler, dvs. fra tidligere estniske byer.

7) Sluttelig kan peges på enkelte sovjetrussiske mærker med estniske motiver, f.eks.:

1950 Michel nr. 1503-1506: 10 år Sovjetestland.

1957 Michel nr. 1986 : Kreenholm tekstilfabrik.

1958 Michel nr. 2176 : Tallinn.

1960 Michel nr. 2367 : 20 år Sovjetestland.

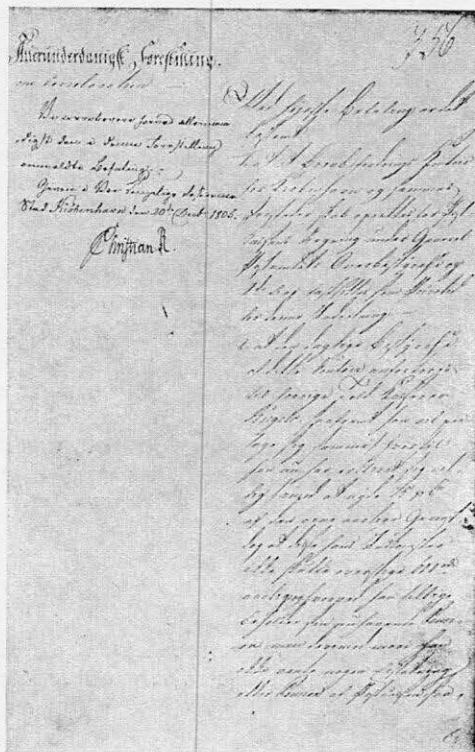
En samling, omfattende dels forløbere og dels efterløbere samt hele det selvstændige Estland, vil samtidig give en oversigt over en del af dette lands dramatiske og tragiske historie. Inden for tiden 1200 til dato har Estland kun været frit fra 1918 til 1940!

KØBENHAVNS FODPOST

1. marts 1806 – 14. april 1849.

Af Stig Andersen.

Artikel fra Nordisk Filatelistisk Tidsskrift, november 1964.

En side af ansættelsesbrevet af 20. december 1805.

Gengivet i sin fulde ordlyd på næste side.

Omkring 1790 overvejede den danske poststyrelse at oprette et bypostkontor i København i lighed med det i Paris allerede eksisterende »La Petite Poste de Paris«.

Et konkret forslag blev indgivet af en mand ved navn Seidelin i 1795, der foreslog indrettet postekspeditioner, der skulle bestyres af tallotteriets kollektører. Poststyrelsen kunne ikke tiltræde denne idé, men anbefalede, at Seidelin fik privilegium på at indrette en bypost. Seidelin var ikke interesseret deri, og da poststyrelsen på det tidspunkt heller ikke var interesseret i selv at oprette og bestyre et københavnsk bypostkontor, blev sagen henlagt.

Først små 10 år senere – 5. november 1804 – blev den henlagte sag igen aktuel, idet pensioneret told- og konsumtionskasserer Henrik Erich Riegels fra Maribo indgav ansøgning om privilegium på oprettelse af et brevbefordringskontor i København.

Den 14. november 1804 indsendte Riegels på anfordring af Det kongelige Generalpostamt en plan, hvorledes han agtede at drive brevbefordringskontoret. Ved udarbejdelsen af denne plan har Riegels sikkert som forbillede haft fodpostkontoret i Hamburg, der blev oprettet i 1797.

Efter en mellemliggende brevveksling blev det i skrivelse af 20. december 1805 bestemt ved kongelig resolution, at der på »Postkassens« regning skulle indrettes en brevbefordring, foreløbig for 2 år. Riegels skulle være bestyrer, have 75 % af det rene årlige overskud som løn – dog ikke over 600 Rigsdaler årlig. Han kunne beholde sin nuværende pension – 200 Rigsdaler årlig.

Ved højeste Befaling er det bestemt:

- 1) at et Brevbefordringskontoir for Kjøbenhavn og Forstæderne skal oprettes for Postkassens Regning under Generalpost Amtets Overbestyrelse og tvende Aar fastsættes som Prøvetid for denne Indretning.
- 2) At den daglige Bestyrelse af dette Kontoir anfortroes til forrige Toldkasserer Riegels, saafremt han vil paatage sig samme, hvortil han nu har erklæret sig villig, imod at nyde 75 % af den rene årlige Gevinst, dog at disse hans Indkomster ikke skulle overstige 600 Rd. årlig og hvormed tillige beholder sin nuværende Pension, men derimod maa han ikke vente nogen Erstatning eller Pension af Postkassen, saafremt denne Indretning igjen maatte vorde ophævet.
- 3) At der til Brevenes Modtagelse og Befordring antages 8te paalidelige Bude, som hver tildeles sit District efter Generalpost Amtets herved lagte Plan, og erholder 120 Rd. årlig Løn, samt Skildt paa Hatten og Tilladelse til at anlægge Postuniform.
- 4) Til Befordring fra dette Kontoir antages ikke andre Breve eller Brevpakker end dem for hvilke Afsenderen strax ved Aflevering til Budet betaler den bestemte Porto.
- 5) Det specielle og detaillerede Overopsyn ved dette Kontoir overlades Postdirecteur Kammerjunker Harbou.

Iøvrigt er alt hvad Generalpostamtet i Henseende til dette Kontoir har foreslaaet naadigst bifaldet og skal ifølge deraf:

Toldkasserer Riegels stiller Kaution for 100 Rd. og ugentlig afleverede approberede Intrader til Generalpostkassen.

Budene skulle udgaae to Gange om Dagen for at modtage Breve og ligesaa ofte skulle de imodtagne Breve daglig ombringes. Portoen fastsættes for Kjøbenhavn og Christianshavn til 2 sk. dansk for ethvert Brev som skjønnes ej at veje 2 Lod, men for større Breve indtil omtrent 8 Lod 4 sk. og for endnu større Brevpakker indtil omtrent $\frac{1}{2}$ Punds Vægt til 8 sk.

For Breve og Pakkers Befordring imellem Kjøbenhavn og Forstæderne skal det dobbelte betales. Større Pakker end af omtrent $\frac{1}{2}$ Punds Vægt kunne ikke modtages.

Posttasken skulle saavidt muligt indrettes saaledes, at Budene ikke kunne udtage Brevene efter at disse af Afsenderen var nedlagte i Tasken.

At hvert Bud faaer en Gongong til at tilkjendegive sin Nærværelse i Gaden. Budene skulle kun gaae indenfor Porten i Gaardene og indenfor Gadedøren i Husene, ej op i de forskellige Etagier. Iøvrigt bliver de Pligter som skulle paalægges den daglige Bestyrer og Budene fastsatte i Instruxen fra Generalpostamtet.

Paa anførte høyeste Befaling udbeder Generalpost Amtet Deres kongelige Majestæts allernaadigste Corroboration.

Oprettelsen af det nye fodpostkontor blev bekendtgjort den 24. februar 1806 i »Kiøbenhavns kongelige Adresse-Contoirs Efterretninger«.

Den 1. marts 1806 åbnede fodpostkontoret. Denne dag blev der ekspederet 320 breve og dagen efter 300, men ifølge Adresse-Contoirs Efterretninger: »Den tredie Dag syntes Tingen allerede at have tabt Nyhedens Glands«.

General-Postamtets bekendtgørelse af 17. maj 1806 blev offentliggjort i Adresse-Contoirs Efterretninger den 24. maj 1806, hvor punkt 3 siger: »3) for at forebygge Uorden og Misbrug ved Forsendelsen af Breve og Pakker med Fodposten, har General-Postamtet foranstaltet, at alle Breve og Pakker, som ved denne Indretning besørges, vorde stemplede med F.P., og erholde alle i denne Bekiendtgjørelse 2den Punkt ommeldte Breve og Pakker, hvorfor Modtagerne skulle erlægge Porto, rød Stempel, og Portoen anføres derpaa med rødt Kridt, derimod stemples alle andre Breve og Pakker, hvorfor Afsenderne erlægge Porto, med sort Mærke.

I Henseende til det her omtalte Stempel, som viser om Brevene og Pakkerne vedbørlig ere passerede Fodpost-Contoiret, anmodes alle de, som maatte erholde Breve og Pakker tilbragte af Uvedkommende, at de behagelig desangaaende vilde gjøre Anmeldelse til Fodpost-Contoiret, som er i Postgaarden«.

I denne bekendtgørelse fremgår det – modsat punkt 4 i ansættelsesbreve af 20. december 1805 – at breve og pakker kan befordres med opkrævning af portoen hos modtageren, hvilke forsendelser blev stemplet med rød farve.

Fig. 1

Benyttet fra 1. marts 1806 til 31. marts 1809. Sort aftryk hele perioden.
Rødt aftryk benyttet fra maj 1806 til medio 1808.

Det må antages, at afstemplingen før denne bekendtgørelse kun blev foretaget med sort farve – selv om der ind imellem blev besørget forsendelser, hvor modtageren skulle betale portoen.

Det første fodpoststempel (fig. 1) er ovalt med sammenslynget FP med ring om ovalen. Det blev bekostet af General-Postamtet, og dets kunstfærdige, signetlignende udformning var svært at efterligne til eventuelt misbrug.

Fig. 2

Benyttet fra 1808 til 1820. Kun benyttet til røde aftryk.
Et enkelt sort aftryk fra 1808 er dog kendt.

Dette stempel blev benyttet i perioden 1. marts 1806 til 31. marts 1809. De to første år som eneste stempel både til sort og til rød farve.

Ulempen ved at benytte samme stempel til to farver er iøjnespringende. Der blev derfor i 1808 fremstillet et nyt stempel: To fritstående bogstaver F.P. uden indramning (fig. 2). Da dette kun skulle benyttes i tilfælde, hvor modtageren skulle betale portoen, var udformningen mere enkel, idet misbrug næppe kunne opstå, da fodposten (budet) i sig selv var dokumentation for, at forsendelsen havde passeret Fodpost-Contoîret. Dette stempel og det tidligere signetstempel blev brugt sideløbende fra medio 1808 til 31. marts 1809, hvor signetaftrykket kun var sort, mens stemplet med de fritstående bogstaver F.P. kun blev benyttet med rød farve. Et enkelt sort aftryk af stemplet med de fritstående bogstaver F.P. er kendt. Det er benyttet i 1808 – altså fra begyndelsen af perioden.

Fodpostkontoret gav imidlertid ikke overskud, og da Riegels kun kunne aflønnes af overskudet, var hans økonomi – da han ingen løn havde fået – i yderst slet forfatning. Den 20. april 1808 anmodede han om til-ladelse til at opstille sin seng på kontoret – ikke på grund af overvæl-dende arbejdsbyrde, men på grund af økonomien. Den 28. januar 1809 skriver han i et brev til kongen bl.a.: »... Men allernaadigste Konge. Jeg sætter mig dybere ind i en Forfatning som jeg forudser ingensinde at kunne ophiælpes fra«.

Fodpostkontorets anstrengte økonomi og Riegels egen bristefærdige økonomi må være bevis på, at der ikke blev anskaffet 2 stempler af typen: Fritstående bogstaver F.P. De to typer, der nævnes i Rahjes bog »Danske Poststempler før Frimærketiden« 1955 af dette stempel må således referere sig til ét stempel. Det er muligt, at aftrykkene har været mere eller mindre skævt (vippende) påtrykt, og man derfor har antaget, der var 2 stempler.

Den 1. april 1809 overtog Riegels fodpostkontoret for egen regning. Han fik overladt inventar m.v. uden betaling – heri således også signet-stemplet.

Dette stempel blev fortsat brugt til sort farve. Formentlig på grund af farvedannelse mellem den yderste ring og ovalen blev ringen fjernet.

Riegels benyttede herefter det oprindelige signetstempel – nu uden ring om ovalen (fig. 3) – til forsendelser, hvor afsenderen betalte porto, altså med sort farve. Dette stempel er ikke kendt med rød farve. Stemplet med de fritstående bogstaver F. P. blev brugt sideløbende med det ændrede signetstempel (henholdsvis rød og sort farve) fra 1809 til 1820. Sorte aftryk af stemplet med de fritstående bogstaver F. P. er ikke kendt efter 1809.

Fig. 3

Benyttet fra 1809 til 1820. Kun benyttet til sorte aftryk.
Røde aftryk er ikke kendt.
Samme stempel som fig. 1, men ringen om ovalen er fjernet.

Riegels afgår ved døden 28. juni 1810, og hans enke – Anna Margrethe, f. Lund – får tilladelse til at fortsætte »Indretningen«. Hun får også lov til at forhøje porto, til det dobbelte.

Fig. 4

Benyttet fra 1820 til ca. 1834. Kun benyttet til sorte aftryk.
Et enkelt rødt aftryk er dog kendt.

I 1820 udskiftes de hidtil benyttede to fodpoststempler med ét nyt: F. P. i en cirkel (fig. 4). Samtidig ophørte brugen af rød stempelfarve til forsendelser, der blev betalt af modtageren. Et enkelt eksemplar af dette stempel er dog kendt med aftryk i rød farve.

Fodposten sygnede langsomt hen. I en skrivelse til kongen fra Generalpost Direktionen af 5. september 1828 står bl. a.: »... at den Correspondance hun fører gennem Fodposten, i de senere Aar saa betydelig ere aftaget, at de til Contoiret indleverede Breve sjelden overstige 4 à 6 Stk. daglig i Antal«.

De på brevene anførte kartenumre synes at underbygge denne antagelse.

Det cirkelrunde fodpoststempel har været benyttet fra 1820 til 7. marts 1834, hvor det blev udskiftet med et nyt stempel FP. i ottekantet indramning (bemærk uden punktum efter F). (fig. 5).

I et arkiv har jeg fundet oplysning om, at det cirkelrunde fodpoststempel var bortkommet primo marts 1834, og fra 7. marts 1834 erstattet med det ottekantede fodpoststempel.

Oplysningen er hentet fra en annonce i Adresseavisen fra den 7. marts 1834: »...Tillige bemærkes, at Contoirets Stempel er bortkommet, og for at forebygge Misbrug er der anskaffet et nyt som er ottekantet«.

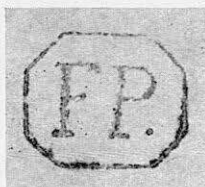

Fig. 5

Benyttet fra ca. 1834 til 14. maj 1849.

Kun benyttet til sorte aftryk.

Røde aftryk er ikke kendt.

Dette stempel (FP. i ottekantet indramning) er kun brugt med sort farve. Det blev benyttet fra 1834 til 14. maj 1849, fra hvilken dato postvæsenet overtog fodposten i København.

Jeg takker frimærkehuset Hermes for den hjælp og støtte, jeg der har modtaget. Uden denne støtte – oplysning om arkivmateriale og adgang til afdøde grosserer A. Hermes' samling af fodpoststempler – havde det ikke været muligt for mig at afslutte mit arbejde med Københavns Fodpost for perioden 1806 til 1849.

Stig Andersen.

PRISLISTE

over de i artiklen nævnte fodpoststempler på hele breve:

Fig. 1. FP i oval, sort	kr. 300,00
Fig. 2. FP i fritstående, rød	kr. 650,00
× Fig. 3. FP i oval uden indramning, sort	kr. 250,00
× Fig. 4. FP i cirkel, sort	kr. 350,00
Fig. 4. FP i cirkel, rød	kr. 2800,00
× Fig. 5. FP i ottekantet indramning, sort	kr. 350,00

VI SENDER DEM GERNE ET UDVALG

Lidt om Danmarks tjenestefrimærker

ved kaptajn E. W. Jensen

Danmarks tjenestefrimærker er et meget forsømt samleområde, og grunden hertil skal vel findes deri, at mange samlere betragter tjenestefrimærkerne som værende »ikke rigtige frimærker«.

Tjenestefrimærkerne måtte ganske vist ikke benyttes af alle og på hvilken som helst postforsendelse, men var begrænset til at blive benyttet af de offentlige myndigheder og institutioner og kun til postforsendelser, der havde tjenstlig karakter, men herigennem virkede de da absolut ligesom landets øvrige frimærker.

Tjenestefrimærkerne er ikke alene interessante gennem deres forskellige takninger, vandmærker, varianter og tryk, men også gennem de såkaldte »typer«, der omtales første gang af ingeniør Svend Arnholtz i N. F. T. februar 1932, hvor han blandt andet skriver, at medens studiet af f. eks. typeforskellighederne i de norske frimærker af posthornstypen igennem en længere årrække har beskæftiget en lang række fremragende filatelister, så har et ganske tilsvarende felt indenfor de danske frimærker, nemlig de danske tjenestefrimærker, ligget ret upåagtet hen. ingeniør Svend Arnholtz beskriver typerne i skillingsværdierne og kalder dem A, B, C og D.

Vi skal ikke her beskæftige os med skillingsværdierne, men med øreværdierne af 1875-udgaven og enkelte af de andre, der har typerne, og som ikke stiller så store krav til pengepungen.

Flemming Rønne har i N. F. T., august og oktober 1941, beskrevet typerne for øremærkernes vedkommende, og i det følgende er det disse artikler, der ligger til grund for typernes beskrivelse.

Til de danske tjenestefrimærker udførtes efter et stumt moderstempel fire originalstempler til hver af værdierne. Disse originalstempler, der hver for sig fik indgraveret værdibetegnelse, mangfoldiggjordes gennem matricer som løse klicheer i et passende antal – antagelig 100 stk. plus en mindre reserve.

En interessant ting ved tjenestefrimærkerne er også, at typerne ikke optræder ensartet indenfor de forskellige tryk, men at disse har forskellige typediagrammer, hvilket viser, at mærkerne er trykt med løse klicheer.

3-øren udkom i begyndelsen af 1875 i 2 tryk, der begge var takket $14 \times 13\frac{1}{2}$ og havde vandmærke »stor krone«.

1. tryk kom i 910 ark og havde en mat lilla farve.

2. tryk kom i 1866 ark og havde en rødlig varm farve og stod renere i trykket end 1. tryk. I 1897 kom

3. tryk i 1475 ark med en mat lilla farve, men var takket $12\frac{3}{4}$, samme vandmærke som 1. og 2. tryk. I 1906 kom

4. tryk i 2428 ark med en mørkere og mere rødlig farve end 3. tryk, takningen som 3. tryk, men havde nu fået vandmærke »ny krone«. I 1916 kom

5. tryk i 765 ark, farven grå, takket 14 og med vandmærke »kors«. I 1918 kom

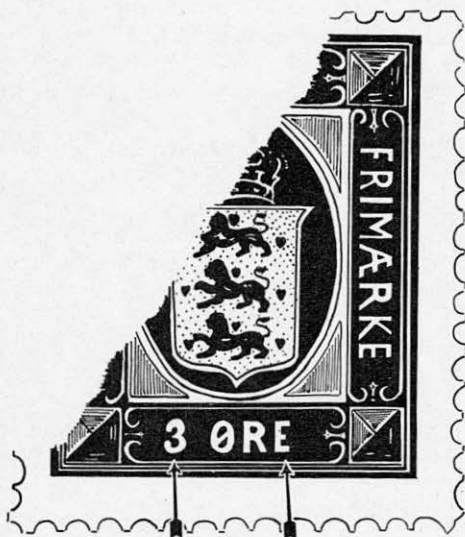
6. tryk i 2546 ark, farven lidt lysere end 5. tryk, ellers samme takning og vandmærke som 5. tryk.

Type A

Type B

Type C

Type D

Typernes kendetegn er:

Type A: Ret stort brud i venstre side af ovalen.

Der mangler altid mindst ét punkt i skjoldet ud for midterste løves haledusk.

Nederste tværstreg i E i ØRE er længere end øverste.

Type B: Nederste løves højre bagben er spidst og uden pote.

Der er næste naltid et hvidt punkt i venstre side af ovalen mellem E og øverste løves venstre forben.

Midterste tværstreg i E i ØRE er kun lidt kortere end øverste.

Type C: Nederste tekstbånd har buttet 3-tal og et ret smalt E, der hælder lidt til højre.

Tværstregen i E i ØRE sidder lidt under midten.

Type D: 3-tallet er smallere og højere end ved type C.

Øverste kurve på 3-tallet når lidt længere til venstre end nederste, så at tallet synes at hælde forover.

E i ØRE er meget bredere end ved type C.

Som før omtalt har trykkene forskellige »typediagrammer« – settings – med undtagelse af de 2 grå tryk, der har samme setting, altså trykt med samme plade. Dog er der i 6. tryk udskiftet 6 klicheer, nemlig:

nr. 14: fra type C til type A

nr. 20: fra type D til type B

nr. 61: fra type C til type D

nr. 63: fra type B til type C

nr. 70: fra type A til type D

nr. 82: fra type C til type A

Her vises de forskellige typediagrammer i 5 af 3-ørens tryk, 1. tryk mangler endnu.

Desuden et diagram, der viser typernes antal indenfor de forskellige tryk.

3 ØRE	2. TRYK.	3 ØRE.	3. TRYK.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0		1 2 3 4 5 6 7 8 9 0	
A D C C C C C A B B 10		A C B C C C A B D D 10	
B A A A D D A B A B 20		C D B A C B D D B B 20	
B A D A A C A B A B 30		D A D B A A B D A D 30	
B C C A C D D B B A 40		A C A D A C C B B B 40	
C D C C C C C D B C 50		B A A A C D D A B A 50	
B B A B C D C A C C 60		C A A D C D B A A A 60	
D C C C A A B B A B 70		D C C A C C C D C C 70	
D C B A B C A B D C 80		D D C C A C C B A B 80	
A C C B A A D A D B 90		C A D C B B B A A B 90	
B B D A B B D D A D 100		C D B A A C B A B D 100	

3 ØRE.	4. TRYK.	3 ØRE.	5. TRYK.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0		1 2 3 4 5 6 7 8 9 0	
D C A D A A A A C C 10		B D A A C C A D B C 10	
C C C D B B B A C D 20		D D B C C A C C A D 20	
C A C C C B D A B A 30		C C D B D B C C B B 30	
B A A C C C D B B C 40		A A B B C C A A B A 40	
A D D A C B A A A C 50		A A D D C A B C D C 50	
A A A B C A B B C A 60		B A A C C A A B B A 60	
C D B A D B B B C C 70		C D B C D A A C C A 70	
C B A A B B A D D A 80		D D B D C C B D B A 80	
A D A D C C B B C D 90		A C D C B C A A B B 90	
B D A A D C C A B D 100		A B A B A B D A D B 100	

3 ØRE	6. TRYK.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0	
B D A A C C A D B C 10	
D D B A C A C C A B 20	
C C D B D B C C B B 30	
A A B B C C A A B A 40	
A A D D C A B C D C 50	
B A A C C A A B B A 60	
D D C C D A A C C D 70	
D D B D C C B D B A 80	
A A D C B C A A B B 90	
A B A B A B D A D B 100	

TYPERNES FORDELING.					
TRYK NR.	A	B	C	D	
2.	27	27	28	18	
3.	29	23	27	21	
4.	31	24	27	18	
5.	29	25	27	19	
6.	30	25	25	20	

En følge af, at man skilte pladerne efter hvert tryk, var, at der fremkom en hel del »klichésår«, og disses antal steg med trykkenes antal.

For 3-ørens vedkommende har 1. og 2. tryk næsten ingen klichésår, her en enkelt, der går igennem resten af trykkene:

Hvid plet i NØ-firkant, den er placeret

i 2. tryk som nr. 89,

i 3. tryk som nr. 34,

i 4. tryk som nr. 62,

✗ i 5. og 6. tryk som nr. 49.

Type D, fig. 11.

I de senere tryk fremkommer der en hel del klichésår, men her vises kun nogle af de mest markante:

✗ Brud på NV-hjørnet – Type C – 4. tryk nr. 2 og 5. tryk nr. 61, fig. 12.

Fig. 11

Fig. 12

Hak i tyk rammelinie foroven – Type A – 4. tryk nr. 3 og 5. tryk nr. 70, fig. 13.

De 2 6-blokke, der har samme typediagram og er fra 4. tryk, viser sig både med 1 og 2 hak i nordrammen.

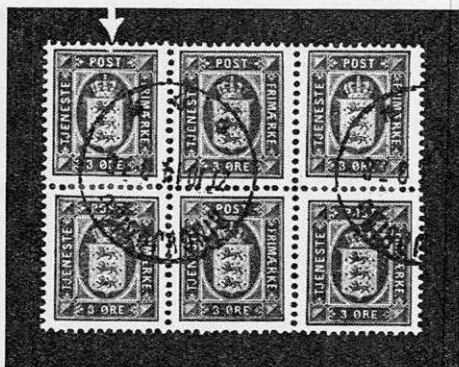

Fig. 13

Midterstreg i F i FRIMÆRKE mangler – Type A – 2. tryk nr. 88, 3. tryk nr. 31 og 4. tryk nr. 64, fig. 14.

Flere brud på øverste tynde indramningslinie – Type C – 4. tryk nr. 45, fig. 15.

Fig. 14

Fig. 15

Brud på tynd rammelinie over mellemrummet mellem Ø og R i ØRE: – Type C – 4. tryk nr. 10, 5. og 6. tryk nr. 22, fig. 16.

I 5. og 6. tryk findes blandt andre:

Fortykkelse af tyk rammelinie til højre ved nederste firkant, nr. 38, fig. 17.

Fig. 16

Fig. 17

Da flere af de i 2., 3. og 4. tryk forekommende klichésår også forekommer i 5. og 6. tryk, vil jeg tro, at det er de samme klicheer, der er brugt til alle 6 tryk; dette må dog indtil videre stå for egen regning.

Et andet ræsonnement er:

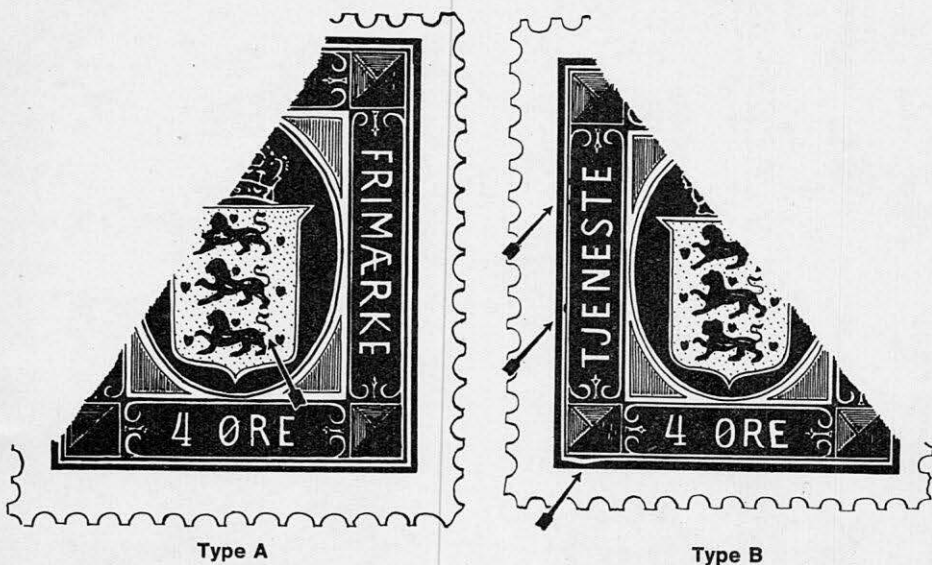
Når man med 4-øres klicheerne trykte næsten 47.000 ark, for man lavede nye klicheer til tryk 20 og 21, lyder det lidet sandsynligt, at man efter kun at have trykt 6679 ark med 3-øres klicheerne skulle have lavet nye til de 2 grå tryk.

I perioden 1875–94 kom 4-øren i 12 tryk. De var alle takket $14 \times 13\frac{1}{2}$ og havde vandmærke »stor krone«.

I perioden 1896–99 kom der 3 tryk. De var takket $12\frac{3}{4}$, men havde samme vandmærke.

I perioden 1903–12 kom der 4 tryk. De var også grovtakkede, men med vandmærke »ny krone«.

Ovennævnte 19 tryk har ligesom 3-øren typer, og deres kendetegn er:

Type A: Nederste løves hale har brud ved basis.

Midterstregen i E i ØRE sidder lidt under midten.

4-tallet mest lukket af alle typerne.

Type B: Indhak i nederste tykke rammelinies venstre overkant.

Farveudfyldning over første E i TJENESTE mellem tykke og tynde rammelinie.

Farveudfyldning over mellemrummet mellem T og E i TJENESTE, men mellem dette og tynd rammelinie.

4-tallet mest åbent af alle typerne.

E i ØRE hælder lidt bagover.

Type C: Mellem nederste tekstbånd og den tynde rammelinie er der farveudfyldninger.

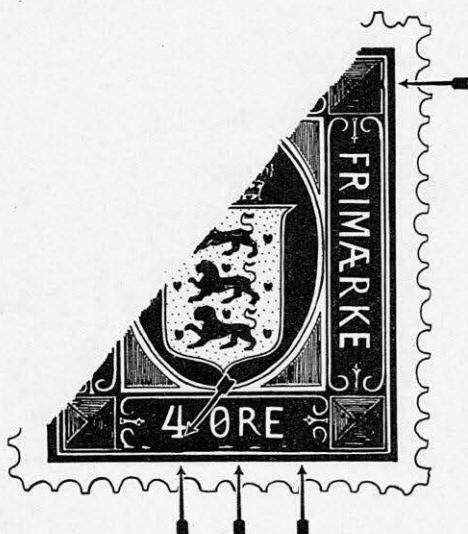
Højre halvdel af 4-tallets fodstreg er mangelfuld.

E i ØRE er højere end Ø og R.

Den tynde rammelinie til højre har kontakt med højre firkant foroven.

Type D: 4-tallet er åbent ligesom type C, men de 2 højre tværstreger er næsten lige lange.

Tværstregerne i E i ØRE er omtrent lige lange, og E er meget smalt.

Type C

Type D

Af typediagrammer vises her 15., 18. og 19. tryk.

Fra januar 1911 havde alle frimærker påtrykt fabriktionsnummeret forneden.

Det første tjenestefrimærke med fabriktionsmærke påtrykt er 19. tryk, der har nr. 408.

4 ØRE 15. TRYK.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	
	D	B	A	B	B	B	A	A	A		10
	B	D	A	A	B	A	D	A	B	B	20
	D	D	A	B	C	D	B	A	B	B	30
	A	B	C	B	D	A	B	A	B	D	40
	A	D	D	B	B	B	A	A	A	A	50
	B	D	A	B	A	A	C	C	D	D	60
	D	B	A	A	B	B	A	B	C	B	70
	D	D	D	D	D	D	D	B	A	D	80
	D	B	D	A	D	D	A	B	A	D	90
	A	C	D	A	A	C	D	C	A	D	100

4 ØRE 18. TRYK. 4 ØRE 19. TRYK.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	
	A	A	B	D	D	D	A	A	A		10
	A	B	C	B	B	D	B	D	B	A	20
	D	B	B	C	D	B	A	A	A	A	30
	D	D	A	B	D	A	D	D	D	D	40
	A	D	B	A	D	B	B	D	B	A	50
	A	D	B	A	B	D	A	D	A	D	60
	A	B	C	A	B	D	A	D	B	A	70
	B	A	A	B	A	D	D	B	A	D	80
	A	A	A	D	D	B	C	B	D	B	90
	B	C	B	D	A	A	C	B	C	B	100

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	
	B	B	A	A	B	A	A	A	A	A	10
	A	B	D	D	B	D	B	A	D	A	20
	B	A	A	D	D	C	B	B	A	A	30
	D	D	B	D	B	A	B	D	D	A	40
	D	D	B	D	A	D	A	B	D	B	50
	B	D	D	A	B	B	B	D	A	D	60
	A	C	B	A	D	A	A	B	A	D	70
	D	A	C	B	A	A	D	D	B	D	80
	A	B	D	D	C	B	A	B	A	D	90
	A	B	A	A	B	D	B	A	D		100

Af klichésår i 4-øren har vi:

- × Højre tykke rammelinie har forneden et stort brud – type A – fig. 25.

Fig. 25

Afskåret NV-hjørne – type A – fig. 26.

Brud på nederste tykke rammelinie til venstre for 4-tallet – type A – fig. 27.

Fig. 26

Fig. 27

Brud på højre tykke rammelinie forneden – type B – fig. 28.

Uden kendskab til typerne ville man måske tippe denne variant til at være en forløber for den først nævnte, men da denne er en type A, og den sidst beskrevne er en type D, har de intet med hinanden at gøre.

Brud på højre tykke rammelinie mellem M og Æ i FRIMÆRKE – type D – fig. 29.

Fig. 28

Fig. 29

Stor hvid plet mellem 4-tallet og E i ØRE – type D – fig. 30.

Fig. 30

Af mangel på helarksmateriale har det været umuligt at placere de forskellige klichésår efter tryk og nr. i arket.

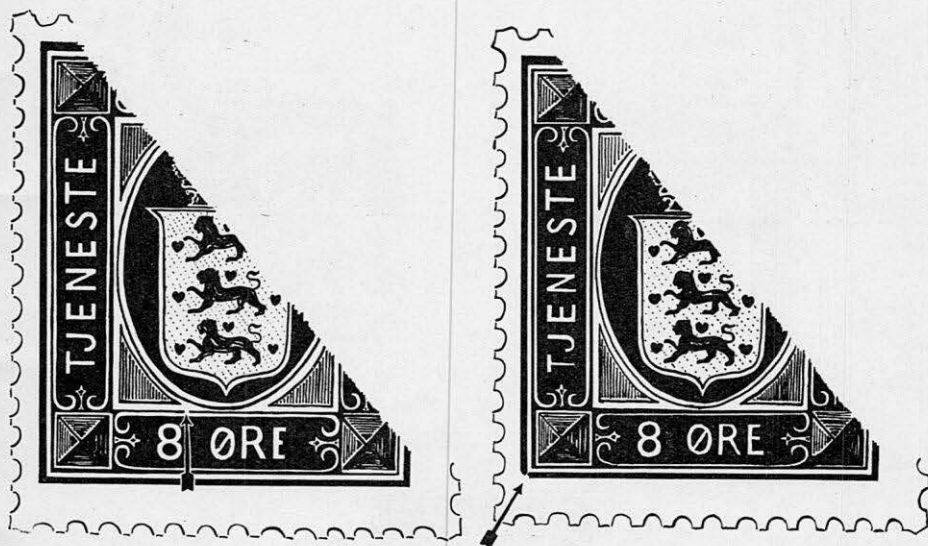
4-ørens 12 første tryk kan eventuelt deles i 4 farvegrupper:

1. Den ultramarine gruppe:	1.-3. tryk.
2. Den prøjsiskblå:	4. tryk.
3. Den lyseblå:	5.-9. tryk.
4. Den blå:	10.-12. tryk.

I perioden 1875-94 kom 8-øren i 11 tryk. De var alle takket $14 \times 13\frac{1}{2}$ og havde vandmærke »stor krone«.

I perioden 1896-1902 kom der 3 tryk med samme vandmærke, men takket $12\frac{3}{4}$.

Ovennævnte 14 tryk har typer ligesom 3- og 4-øren, og deres kendetegn er:

Type A

Type B

Type A: Brud på den tynde rammelinie lidt til højre over 8.

Øverste og nederste tværstreg i E i ØRE omtrent lige lange.

Type B: Stødt nederste venstre hjørne.

Nederste tværstreg i E i ØRE er kendelig længere end øverste.

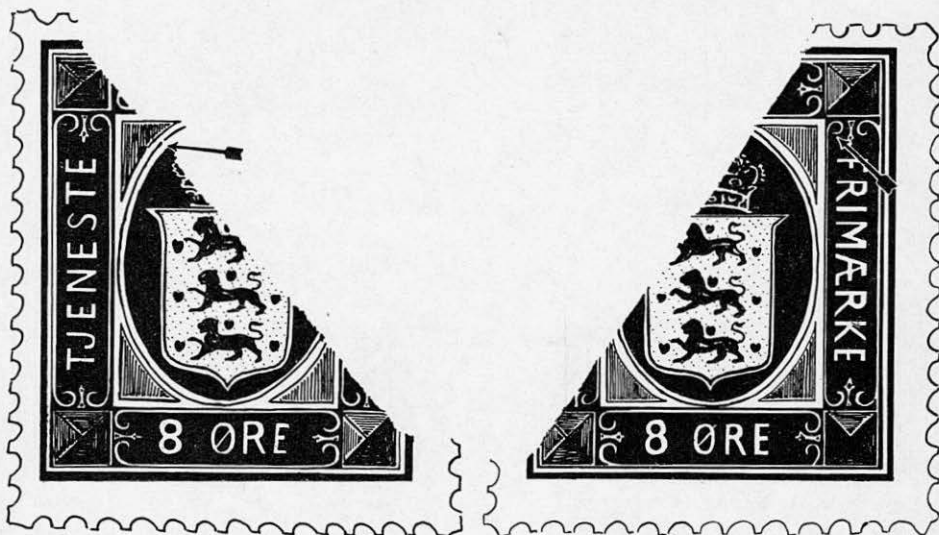
Type C: Lille farveudfyldning i øverste venstre trekant.

Lille brud på ovallinien lidt højere og ud for samme farveudfyldning.

Øverste tværstreg i E i ØRE er længere end nederste eller synes at være det på grund af en lille hældning.

Type D: Højre tekstbånds venstre hvide indramningslinie er foroven rettet ud i stedet for at ende i en kurve.

Tværstregerne i E i ØRE er lige lange.

Type C

Type D

I 8-øren, der ligeledes blev trykt med løse klicheer, findes der naturligvis også en bunke klichésår; her er nogle af dem:

Den såkaldte B₁-type, hvor hjørnet næsten er lukket – fig. 35.

Fig. 35

Hvid plet mellem E og S i TJENESTE, samt hvide pletter til højre for skjoldets øverste halvdel – type A – fig. 36.

Bule i højre tykke rammelinie mellem M og Æ i FRIMÆRKE – type A – fig. 37.

Fig. 36 ~ AFA 6x

Fig. 37

Brud på højre tykke rammelinie mellem R og K i FRIMÆRKE – type B – fig. 38.

✗ Brud på grundlinjen i den øverste trekant til venstre – type B – fig. 39.

Fig. 38

Fig. 39

Afskåret NV-hjørne – type C – fig. 40.

Hvide pletter til højre for kronen – type C – fig. 41.

Fig. 40 ~ AFA 6z

Fig. 41

Brud på venstre tykke rammelinie over midterste E i TJENESTE – type C – fig. 42.

Hvid plet i øverste firkant til venstre – type D – fig. 43.

Fig. 42

Fig. 43

I figur nr. 44 ses en uregelmæssig streg under selve mærkebilledet, det er en af de såkaldte »spieser«, den er fremkommet på følgende måde: For at holde de løse klicheer på plads i rammen under trykningen blev der hældt en stabiliseringsmase bestående af flydende blyerts og grafit

Fig. 44

ned mellem disse. Under det store pres, som denne masse var udsat for under trykningen, blev denne – enkelte steder – presset op mellem klicheerne og i niveau med disses overkant, her modtog de farve og afsatte denne som vilkårlige pletter og streger mellem mærkerne. Disse »spieser« blev dog hurtigt konstateret under trykningen og slebet ned.

Af tjenestefrimærker med typer har vi til slut 32-øren, der i perioden 1875–86 kom i 4 tryk, takket $14 \times 13\frac{1}{2}$ og med vandmærke »stor krone«.

Typernes kendetegn er:

Type A

Type B

Type A: Et lille hvidt punkt til venstre foroven i partiet, der begrænses af højre inderste kronebøjle.
Midterstregen i midterste E i TJENESTE mangler delvis.
Midterstregen i E i ØRE sidder betydeligt over midten.

Type B: Et lille hvidt punkt til venstre for skjoldet ud for mellemrummet mellem J og E i TJENESTE.
Et lille hvidt punkt over kronens højre inderste bøjle.
Midterstregen i E i ØRE sidder en ubetydelighed under midten.

Type C

Type D

Type C: Brud på den tynde rammelinie lidt til venstre og over Ø i ØRE.

Type D: R i ØRE skræver i en mere rund bue end på de andre typer.
E i ØRE krummer lidt forover (skyder ryg).

Af klichésår kan vises:

Afskåret NV-hjørne – type C – fig. 49.

Fig. 49

Af de omtalte tjenestefrimærker er en del senere udkommet som provisorier.

I 1912 blev 32-ørens 3. og 4. tryk (restoplaget) anvendt med overtrykket 35 øre. – 1097 ark.

I 1915 blev resten af 8-ørens 14. tryk anvendt med overtrykket 80 øre. – 478 ark.

I 1926 blev en del af 3-ørens 5. og 6. tryk anvendt med overtrykket 7 øre. – 1495 ark.

Såfremt nogle af læserne skulle være i besiddelse af helark af de i artiklen typebestemte tjenestemærker, ville redaktionen være meget taknemlig for at låne disse for yderligere at kunne supplere de anførte typediagrammer.

Litteratur:

Ingeniør Svend Arnholtz, N. F. T. 1932.

Flemming Rønne, N. F. T. 1941.

Danmarkskataloget, DAKA og

G. A. Hagemann, Danmarks og Dansk Vestindiens frimærker, Bind 4.